

Az a régi nyár

VAKÁCIÓK A KOMMUNIZMUS IDEJÉN

Míg a Rákosi-rendszerben a nyári szabadság szinte értelmezhetetlen fogalom volt, a Kádár-korban már komoly szerep jutott az üdülésnek a jóléti szocializmus álcájának kiépítésében. A Képmás most visszarepíti olvasóit oda, ahol „egy forint a krumpis lángos”, és kelet-német slágerek szólnak a diszkóban!

♦ **Ó-IÓ-CIÓ-ÁCIÓ-KÁCIÓ-AKÁCIÓ-VAKÁCIÓ!** Talán nem túlzás azt állítani, hogy az iskolások életében az a legjobb nap, amikor június elején az a bizonyos „V” betű is a helyére kerül a tanterem krétaoros tábláján, és három hónapra kicsengetnek. Az egyetemisták a vizsgaidőszak utolsó megpróbáltatásai után repülőjegyeket, szállásokat, fesztiválbelépőket böngésznek az interneten, sokan a melegtől kókadózva vágják a centit a munkahelyen, és várják, hogy végre napokra, hetekre átadhassák magukat a külföldi vagy belföldi pihenésnek. Ma Magyarországon a nyaralás, a szabad mozgás természetesnek számít, ám nem volt ez mindig így!

„TENGER HELYETT JÓ LESZ MAJD ALIGA!” – RÁKOSI SEM VETETTE MEG A BALATONI LUXUST

„A mai értelemben vett nyári szabadságok, utazások – pláne a külföldi utazások! – nem igazán léteztek a Rákosi-diktatúra idején” – mondja Máthé Áron történész, a Nemzeti Emlékezet Bizottságának (NEB) elnökhelyettese, majd hozzáté-
szi, hogy az 1948-ban államosított IBUSZ mint központi

utazási iroda fő tevékenysége az üzemi munkások szervezett üdültetése volt, amelyben a párttagokon túl a szak-szervezeteknek és a kommunista ifjúsági szervezeteknek jutott szerep.

Az elhíresült balatonaligai pártüdülőt már az 1940-es évektől gyakran látogatták magas tisztséget betöltő párttagok, akik vidáman vakációztak az impozáns, államosított villákban. Amikor Rákosi Mátyás beleszeretett a környékbe, és a párt kisajátította a területet, a helyieket csereingatlanokba telepítették át. A diktátor balatoni vakációzásának zavartalanságát pedig géppuskások és motorcsónakos őrzőbiztosította.

A nyugatias „all inclusive” (korlátlan fogyasztás, finom ételekkel és italokkal teli hűtők) szolgáltatásra emlékeztető üdülést persze nem verték nagyra a kommunisták, a nyilvánosság nem tudott a balatoni dőzsölésről, pedig Arácson, Földváron, Tihanyban és Balatonőszödön is voltak népszerű pártnyaralók, ahol a kegyeltek szórakozhattak, amíg az átlagember semmit nem érezhetett ebből a luxusból.

„Hiányoztak a szolgáltató vállalkozások, vendéglők, cukrászdák, üzletek. »Kellő számú vendéglátóhely hiányában a szórakozás sokszor a vállalatok, hivatalok helyiségeibe szorult, ahol a névnap, nőnap és egyéb alkalomból rendezett ünneplések időnként teljesen fesztelen dorbézolásokba torkollottak, ami nem erősítette a vezetőket, tágabban pedig a rendszer tekintélyét. A botrányos részegség és az annak következtében elkövetett bűncselekmények szerves részét alkották a város akkori éjszakai életének« – olvassuk például Káli Csaba Zalaegerszegről szóló tanulmányában, és ez a kép nagyjából igaz volt az egész országra” – idézi a zala megyei történelmet Máthé Áron.

Arra is felhívja a figyelmet, hogy ebben az időben alakult ki a klasszikus kávéházi élet helyett a presszókultúra, és a közhiedelemmel ellentétben Budapesten még a diktatúra legsötétebb éveiben is volt éjszakai élet. „A fiatalabb korosztályok tagjai közül sokan a RIAS-t, a nyugat-berlini amerikai adó muzsikáit igyekeztek hallgatni, és megjelentek a »jampecek«, a diktatúra peremén egyensúlyozó, mai szóval élve »bulizós« vagányok is” – fűzi hozzá a korszakot kutató történész.

A kommunizmus idején egész évben sokkal kevesebbet pihenhettek az emberek, mint ma, egészen 1981 áprilisáig

Magyarországon hatnapos volt a munkahét. „Ráadásul sokszor vasárnap is brigádnapot, sztahanovista versenyt rendeztek az üzemekben, a magyarok külföldi utazásai pedig nagyrészt a határon túli rokonok meglátogatására korlátozódtak nyaránként – ha ezt éppen a testvéri szocialista országok magyarellenes kurzusa lehetővé tette” – magyarázza Máthé Áron.

„NEKEM A BALATON A RIVIÉRA”

A Rákosi-diktatúra végével a céges utazások is megindulhattak külföldre, a belföldi turizmus pedig növekedni kezdett, ami magával hozta az infrastruktúra fejlődését is. A magyar tenger ma ismert idegenforgalmi szerkezete tulajdonképpen a Kádár-korban épült ki. Ahogy a 19. század utolsó harmadában a vasút szélesebb körű hozzáférhetővé lett a turizmus motorja, úgy a „gulyás-kommunizmusban” a motorizáció terjedése hatott jótékonyan az ágazatra.

Tömegek indultak a Balatonra üdülni, az emberek szakszervezeti beutalót kaphattak, az úszók mellett napozó, pancsoló, horgászó turisták özönlöttek el a partot, és a hazai gyártású vízibiciklik is ekkor jelentek meg Magyarországon. Az első, mai szemmel mókás külsejűnek mondható szerkezetre hagyományos bicikli- vagy tandemvázakat szereltek, és nagyjából 10 km/h-s sebességre lehetett gyorsulni velük.

Ebben az időszakban kezdtek nyugati mintára terjedni a balatoni kempingek is, amelyben egymás hegyén hátán meredeztek a háromszög alakú sátrak. Az alap gondolat az volt, hogy az alacsonyabb jövedelműek számára is elérhetővé váljon a jóléti szocializmus álcájának egyik legfontosabb része: az olcsó balatoni üdülés. Ekkor nyílt meg a Balatonbogdányi Sellő, a Balatonlellel Aranyhíd és a Szemesi Lidó kemping.

A társas víkendtelepeket a '60-as években hozták létre a Balatoni Intézőbizottság kezdeményezésére, az ingatlanokat lottónyereményként sorsolták ki. A kis kertesházakban főzőpult, gardrób, felszerelt fürdőszoba is helyet kapott. Ekkoriban gombamód szaporodtak a nyaralóházak a tóparton. „Persze a víkendházak, hobbitelkek nemcsak a kikapcsolódást szolgálták, hanem sok esetben a némi pluszjövedelem megtermelését is. Gyümölcs, zöldség, szőlő – a városszéli zsebkendőnyi parcellákon intenzív gazdálkodás folyt, és a kiszuperált Robur furgonok, faházak, tákolmányok szolgálták tárolóként és pihenőhelyként. De a birtokos parasztság hagyományainak morzsáit még őrző területeken – például Solton, ahol gyerekkorom nyarait töltöttem – a térszerte bevett gazdák a szőlőhegyi pincéket valahogy megmentették, vagy rosszabb esetben újravásárolták. Itt a sajátjukon dolgozhattak, és így a fehér

Egészen 1981 áprilisáig

Magyarországon hatnapos volt a munkahét. Ráadásul sokszor vasárnap is brigádnapot, sztahanovista versenyt rendeztek az üzemekben.

Balaton-part, az Omega-LGT-Beatrice közös koncertjére várakozók, csövezők

fröccsök mellett a munka valóban a társasági élet alkotóelemévé vált. De a »valódi« hétvégi házak az 1970-es évektől egyre nagyobb számban pettyezték a Balaton-felvidék dűlőit, a déli parton pedig szinte egymás szájában épültek” – teszi hozzá a szakértő.

A hetvenes években nagy eseménynek számított a nemzetközi úttörőtábor, amelyen 25 szervezet vett részt.

Külföldi „baráti” országokból is érkeztek fiatalok, hogy – ahogya korabeli filmhíradóban mondták – „a magyar pajtások együtt élvezhessék a balatoni fürdőzéseket, a vörös nyakkendősvovjet, a piros-fehér nyakkendőslengyel vagy a kék nyakkendősnémet demokratikuspajtásokkal”.

Sokan emlékezhetnek még az építőtáborokra is, ahol KISZ-es fiatalok napi 4-6 órában végeztek mezőgazdasági munkát. Az eredeti elgondolás az ideológiai nevelés mellett az volt, hogy megkönnyítsék a gazdák dolgát. „Az iskolai úttörőtáborok persze magukban hordozták még a mozgalmi romantikát (például őrséget kellett adni), meg volt sorakozó, de a KISZ esetében valójában már inkább a bulizásról szólt a történet. A hatvanas évek építőtáborai is folyt ugyan munka, de azért gondolhatjuk, hogy a koedukációval éppen megismerkedő fiatalok nem feltétlenül a munkában fáradtak el” – jegyzi meg Máthé Áron.

„KITÖRT A PÁNÍK AZ M7-ESEN, NYOMJÁK A DUDÁT RENDESEN”

A fenti sor Vörös István Megvár a Balaton című mára már retrónak számító slágeréből való, de az autópályán kialakult hétvégi dugókat látva a szövege még ma is aktuális. Az infrastruktúra-építést 1966-ban kezdték meg, és mivel a munkálatok elhúzódtak, a nagy forgalom miatt 1972-ben a sztrádát vasárnaponként Budapest felé egyirányúsították délután 2 és este 11 között. Az archív felvételekből az is kiderül, hogy a sztráda annyira új terepe volt az autós közlekedésnek, hogy oktatták a sofőröket a helyes használatára. „Az autópálya nem alkalmas terepe a passziózásra” – hangzott el a híradóban, majd arra is kitértek, hogy a friss jogosítványosok szárnyprobálgatásaira, és a roncsokból összerakott autók használatára a sztrádát nem ajánlják. A '60-as évek végén hazánkban is divatba jött a stopolás, sokan próbáltak lejutni egy-egy koncertre vagy a félig-meddig illegális kápolna-tárlatokra.

ZIMMER FREI ÉS „UNGARISCHE BETYÁREN”

Akinek volt beutalója SZOT-szállóba, vállalati üdülőbe, az valóban olcsón megúszhatta a vakációt: egy éjszaka nagyjából 6 Ft-ból jött ki. Összehasonlításképpen: azoknak, akiknek nem jutott hely ezekben a nyaralókban, be kellett érniük a piaci alapon kiadott szobákkal, ahol 70 vagy akár 150 Ft-ot is elkérhettek egyetlen éjszakáért. Ebben az időszakban még mindig államosított volt a gazdaság, de a megnövekedett kereslet miatt egyes szereplőket már piacra engedtek.

„A hatvanas években már megindult a gebinezés, a balatoni lán-gosszútők legendája ekkor alapozódott meg. Azután jöttek a zimmer

frei maszekszállásadók, és a téeszek is igyekeztek belépni erre a területre. A Duna-menti mezővároskában, Solton a Szikra TSZ minden hétvégén hozott NSZK-s turnusokat. A program kézenfekvő volt: lovasbemutató a téesz egyik majorságában, utána lovaskocsztatás a szőlőhegyen, végül a Vécsey-pincében estebéd, cigányzene. Ez volt a pusztaromantika, az »Ungarische Betyáren« termékcsalád korszaka” – emlékeztet Máthé Áron.

A turizmus terjeszkedésében nagy szerepet játszott az, hogy a kommunista vezetők felismerték a devizában rejlő gazdasági lehetőségeket, így a nemzetközi idegenforgalom is zöld utat kapott. „Elsősorban a német nyelvterület számára voltunk vonzó célpont. A balatoni Ossie–Wessie találkozók szinte mitikussá váltak, az NSZK és az NDK közönsége itt bonyolíhatta családi, szerelmi, baráti találkozóit. Ezen kívül nagy számban érkeztek a hollandok, akik számára Magyarország az érintetlen vadon volt (ahol persze minimális civilizáció azért van), és ez összehasonlítva a saját országuk élére állított rendjével, kifejezetten vonzó volt. A nyolcvanas években már egyre több amerikai magyar is elkezdett hazalátogatni. De a szocialista tömb lakosainak is vonzó turisztikai célponttá váltunk. Számukra sok esetben mi már a „Nyugat” voltunk, míg a magyarok számára a pót-Nyugatot Jugoszlávia jelentette, és itt nemcsak a tengerpartra gondolok, hanem a szabadkai, újvidéki nemzetközi gazdasági kiállításokra, vásárookra is. Bevásárlási céllal persze elsősorban Bécsbe utazott a magyar, és jellemző, hogy az utolsó április 4-i ünnepen 1989-ben honfitársaink megrohanták a Shopping City Süd nevű létesítményt – ez volt a »Gorenjeturizmus« csúcspontja és vége” – emlékszik vissza a történész.

Ma is sokan emlegetik a Kádár-rendszer nagy erényeként az olcsó nyaralásokat, a tudomány azonban már rámutatott arra, hogy a korszak életszínvonal-emelése valójában egy mesterséges buborékban zajlott, és korántsem részesülhetett mindenki a gulyáskommunizmus kiváltságaiból. „Ahogyan Fábry Sándor mondta, a zamárdi autókempingben az NDK-s lányokkal való barátkozás egy generáció élménye volt. De ha nem kissé sikamlós tájakon tévelygünk, akkor is nyugodtan elmondhatjuk: nyaralni a családdal, barátokkal mindig jó móka, amire szívesen emlékszünk vissza, de a rendszer ekkor már érezhetően rogyadozott. Ez volt az időszak, amikor a kertkapukon belüli Magyarország rendezetté, színessé vált, míg a kertkapukon kívüli szürkév, elhanyagolttá” – mutat rá Máthé Áron.

A Kádár-rendszerre azóta édes nosztalgia terült, miközben az ország gazdaságát foglyul ejtette egy működésképtelen kommunista gazdaságstratégia, aminek következményeként Magyarország a rendszer-váltáskor végül nagy hátránnyal futhatott csak neki a demokráciának. ♦

SZÖVEG –
SZÁM KATI

KÉPZAJOS VILÁGBAN

Ha végiglapozzuk a Képmást, még egyetlen bekezdést sem olvastunk el, máris félig ismerjük. A képek néha kézen fognak és szelíden behívnak, máskor erősen berántanak a magazin világába, mert a fotók nemcsak a külsőt jelentik, hanem a tartalomnak is alkotóelemei és ihletői. Ezúttal a Képmás címlapfotósát és képszerkesztőjét, egy igazi csapatjátékost és egy magányos farkast ültettem le a jubileumi beszélgetéssorozathoz. **Emmer Lászlót** és **Páczai Tamást**.

◆ – **Címlap: Emmer László** – tíz éve ez áll minden hónapban a Képmás impresszumában. Ez közel 120 fotózás, 3-4 óra, a berendezést és a közben zajló sminkelést, fodrászatot, stylingot is beleszámolva, plusz az utómunka és az egyeztetés. Tekintélyes munkamennyiség, de talán a 120 portré ennél is többet mond. **Laci**, emlékszel, hogy lettél képmásos?

Laci: Krúdy Tamással, aki akkor a magazinnál dolgozott, beültünk egyszer a Ferenciek terén egy cukrászdába, mesélte, hogy megújítanátok a lapot, és saját fotózású címlapokat szeretnétek. Nagyon sok munkám volt, de a kedvéért elvállaltam, azt gondoltam, megoldom valamely, legfeljebb egyszerre két címlapot csinálunk. De az első kettőnél rájöttem, hogy ebbe többet kell beletenni. Maga a feladat viszont nagyon érdekelt, mert abban az időben éppen magam mögött akartam hagyni a divatfotós múltamat, és többet foglalkozni a portréval. A Képmás jó terep volt ehhez.

– **Tamás**, te viszont a fotós pályád jelentős szakaszát képmásosként élted meg. A szabadságszerető, utazni vágyó, számomra leginkább riportfotózásban erős fényképész a szemem láttára lett riportszövegíró, képszerkesztő, miközben a Képmás képi világa is egyre egyénibbé vált. A lap is változtatott rajtad?

Tamás: Mondhatjuk, hogy fotósként a Képmással együtt nőttem fel. Úgy emlékszem, először egy montenegrói kirándulásom képeit jelentették meg, amihez szöveget is írtam. Később egyre jobban bekapcsolódtam a szerkesztőség életébe, a kezdetekben jártunk rendezvényekre, és rikkancsként is terjesztettem a lapot. Elmentem más újságokhoz is dolgozni, még bulvár napilapokhoz is, de így vagy úgy mindig megmaradt a kapcsolat a magazinnal. Dolgoztam külföldön vendégmunkásként, ilyenkor egy-egy riportot küldtem haza, de olyan is volt, hogy a Vámbéry Ármin keletkutatóknak emléket állító utazásom közben hosszú hónapokig olyan

Páczai Tamás

országokból csináltam a képszerkesztést, mint Irán vagy Türkménisztán. Biztos, hogy sokat változtattam a lapon, de ez nem egyszemélyes munka. Ahogy a profi országúti kerékpárversenyzők is gyakran mondják egy nagy győzelem után: a csapat nélkül nem sikerülhetett volna. Hálás munka és jó kihívás közösen fejleszteni a lap külsejét. Képszerkesztőként megmaradhatott a szabadságom a magazin képi világának kialakításában, közben biztonságot ad, hogy minden hónapban van fix feladatom, mögöttem pedig a kollégák megértő közege, mert az biztos, hogy néha kell hozzám türelem.

- Tapasztalatból tudom, hogy egy interjúra könnyebb valakit meggyőzni, mint egy fotózásra, pláne címlapfotózásra. Nem egyszer előfordult, hogy Emmer László neve volt a garancia, sőt, talán olykor a mézesmadzag is egy-egy művésznőnél. Laci, a te fotód a magazin csomagolása, cégére. Hogy tudsz kapcsolódni a lap brandjéhez?

Laci: Ebben a munkában rengeteg az improvizáció, mert az interjú a fotózás után készül, és a szöveg a képpel ismeretlenül fut egymás mellett. A fotózáskor nem ismerem

Emmer László

a szöveget, az ember az egyetlen támpont. Ez egyébként a magazinok zöménél így van.

- Én viszont, aki ott vagyok a fotózáson, jó sok segítséget kapok, ha én írom az interjút. Sokszor mondjuk, hogy szeretnénk, ha a kép a lapban nemcsak a szöveg képi ismétlése lenne, hanem önálló tartalom, valójában ez az az anyag, ahol a kép nem is lehetne a szöveg illusztrációja. A beszélgetések meglepetést szoktak neked okozni ahhoz képest, ahogy a fotózás alatt megismered a portréalanyaidat?

Laci: Az a helyzet, hogy a kamera tényleg egy kegyetlen eszköz, mindent meg tud mutatni, ami ott képen zajlik, általában az folytatódik tovább szóban.

Szeretem ezeket a munkákat, a Képmás támogatott az új utamban. Mire vágyik egy fotós? Szabadságra. Ezt itt megkapom, persze megvannak a keretek, de nem zizegnek a háttérben, hogy akkor ennek ilyenek vagy olyanok kell lenni. Hihetetlenül izgalmas embereket kapok minden hónapban. Szóval ez a hosszú munkakapcsolat kölcsönös élmény.

– **Mit szeretnél megmutatni a portréidon?**

Laci: Nyilván mindig az adott karaktert, minél erősebben. De a divatfotós múltam miatt közben szeretem, ha jól néz ki valaki, és ezen belül a lehető legazonosabb önmagával.

– **És ha nem tud megbarátkozni azzal a látvánnyal, amit te önazonosnak érzel?**

Laci: Ha ő másik fotón látja meg magát, akkor meg az is jó, és alapvetően nem akarom elfedni például a zavarát sem, mert az interjúban tudom, hogy úgyis ott lesz, ha meg a lazasága üt át a képeken, akkor az lesz benne a beszélgetésben.

– **A közelség, amit a portréfotózás megkíván, mennyire marad meg közötted és az alanyod között?**

Laci: Ritkán lesz belőle ápolt barátság, de az élmény mélysége miatt akár évek múltán is azon a ponton tudjuk folytatni, ahol abbahagytuk, és nagy szeretettel vagyunk egymás iránt. Vannak huszoneves történeteim is, hogy pár órát töltöttünk együtt, és mély nyoma maradt mind a ketőnkben. A szememmel dolgozom, aki egyszer a gépem előtt volt, nem felejttem el, de az megtörtént, hogy a másik azt se tudta, hogy ki vagyok. Na, az nem jó érzés.

– **Ebben a világban előszeretettel gyűjtögetjük a képeket, de nem nagyon van alkalom visszaneézni őket. Ti visszaneézitek a régi fotóitokat? Van vele „dolgatok” a munka elkészülése után?**

Tamás: Én leszoktam róla az elmúlt években. Az elmúlt évtizedben a kommunikációkban a szöveget egyre inkább felváltja a fénykép, mint az írásnál gyorsabb és hatékonyabb eszköz. Akárhova nézek, mindenhol képeket látok, ezek egyre nagyobb része viszont felejthető, másodpercenként akár több képet is „megnézünk”, amikor a közösségi médiát használjuk. A fotósok, akiket szeretek és a példaképeim, csendben vannak. Szekszárdon van egy kis szőlőm. Amikor munka közben szétnézek a hegy tetejéről, akkor olyan érzésem van, mintha egy fényképben élnék, és ez nagyon megnyugtató.

Laci: Erről mostanában sokat beszélünk. Olyan felületekre kerülnek a jó képek, amelyek lerántják őket egy másik szintre, a nagyon jó kép nem válik el a nagyon rosszától. Ha egy kiállításon megállsz egy kép előtt, percig nézegeted, ezeken a felületeken azonban egy pöccintéssel továbbhaladsz. Valami olyasmi ez, mint amikor a zenében bejött az MP3 meg ezek a tömörített fájlok. Akkor derül ki, mi a különbség, ha kiállsz egy színpadra. Egy kiállítótérnek is ugyanígy van tere, levegője, ideje.

A szememmel dolgozom, aki egyszer a gépem előtt volt, azt nem felejttem el.

Emmer László

– **Mit tud tenni egy magazin azért, hogy ezt a helyzetet a kép befogadói kezelni tudják?**

Laci: Már extra, hogy egyáltalán nyomtatásban megjelenjen. Ez lassan egyrészt luxuscikk lesz, másrészt misszió.

Tamás: Annyira „képzajos” világot teremtettünk, hogy azt gondolom, egyre több ember fogja félrerakni tudatosan a közösségi médiát, a hírportálok stresszelő írásait, mert az ezekkel járó frusztráció úgy orvosolható, ha helyette egy ilyen magazint olvasunk, mint a Képmás.

– **Játsszunk el a gondolattal, hogy megkapjátok egymás feladatát.**

Laci: Lehetetlen lenne, mert a szerkesztés tele van adminisztrációs trükkökkel, én teljesen elvesznék.

– **Tamás, a te címlapod hogy nézne ki?**

Tamás: Egyszer az unokatestvéretem, Villót fotóztam Laci stúdiójában, segítőim is az ő csapatából voltak. Érdekes élmény volt, és a képek nagyon jól sikerültek, de munka közben már éreztem, hogy bár sokat jelent mellettem egy profi sminkes és fodrász, az a bensőséges környezet nem jön létre, ami nekem fontos egy jó portré elkészítéséhez.

– **A hátsó borítótak viszont gyakran te készíted.**

Tamás: Igen, de ott a koncepció teljesen az ellentéte a címlapnak. Fekete-fehér, nincs sminkes, fodrász, stylist, egyedül megyek, és ebben van egy csomó esetlenség. A címlapon profi körülmények között mutatkozik meg a személyiség, ott meg az ellenkezőjéből, de az az őszinteség mind a kettőben benne tud lenni.

– **Ezért inkább írtál szöveget, mint hogy menjen veled egy újságíró? Azt hiszem, a legjobb riportjaink között vannak azok, amelyeknek a szövegét is te írtad.**

Tamás: Igazság szerint racionális okai is voltak, hogy gyakran egyedül készítettem ezeket a riportokat.

A fotósok, akiket szeretek és a példaképeim, csendben vannak.

Páczai Tamás

Nagyon szerettem az ilyen terepmunkát, bár nehéz volt: miközben az egyik kezemmel fényképeztem, mert egy fontos jelenetet láttam, a másikkal a diktafont tartottam az alanyhoz, figyeltem a válaszra, és már fogalmaztam a következő kérdést. Ennyi információt idő volt összerakni is, főleg, hogy a szövegírással azért vannak nehézségeim, mert gyerekkoromban sokat cikiztek felnőttek is, hogy hol tanultam meg ilyen szépen magyarul – Erdélyből költöztünk ide 1989-ben. Ezért mostanában inkább örülök, ha jön velem újságíró, és én jobban koncentrálnék a képek minőségére.

– Laci, te szeretsz egyedül dolgozni?

Laci: Nem, mert akkor nyomaszt, hogy minden teher rajtam van. A stáb csak akkor zavar, ha azt gondolják, hogy mint valami megváltó vagyok jelen, és ott áll öt ember, aki csak néz, hogy akkor mi legyen. Én csapatban szeretek dolgozni, de aktív csapatban.

– Melyik részét szereted legjobban a sikernek, amikor elkattan a legjobb felvételt, amikor elkészül utómunkával a kép, vagy amikor visszajelzést kapsz rá?

Laci: Szeretem a fotózáson a pillanatot, amikor megtaláljuk, hogy na, akkor ez lesz az út, és elkezdjük megvalósítani. Az utómunkánál még nagyon sok tevődik hozzá, a színek, a kontrasztok csodát tesznek. Ilyenkor elképzelem, hogy még ott áll előttem a hús-vér ember, és jó érzés, amikor meglátom, hogy ugyanabban a fényben, ugyanabban a történetben egy más háttérrel egy erősebb kép lesz belőle. Az ember ilyenkor három-négy-öt dolgot finoman összehangszerel. Aztán sok erőt ad a visszajelzés is, például amikor Marton Éva férje, Zoli azt mondta, hogy Éváról temérdek fotó készült, rengeteg szép kép is, de ez a kettő pont olyan, mint Éva. Az a kép tényleg olyan volt, hogy szép volt a fotón, de közben az tekintetétől kilyukadt a papír.

– Tamás, te hogyan keresel képet mások cikkéhez? Van módszered, vagy inkább intuíció?

Tamás: Van nekem egyfajta képi ízlésem és világlátásom, aztán van az újságnak, az adott cikknek, emellett a lap dizájnja, a tervezőgrafikus ízlése és gondolatvilága. Néha fogalmam sincs, ez a sok változó végül milyen sorrendben, arányban is áll össze. Balassa Nikivel, a tervezőgrafikussal már 10 éve folyamatos a munkakapcsolat, már ösztönösen tudjuk, mit szeret a másik. Szoktam néha tippegni, hogy ha bekészítek három-négy képet egy cikkhez, melyiket fogja választani. Gyakran be szokott jönni.

– Akkor mégis tudsz te csapatban dolgozni.

Laci: Pont ezt akartam mondani.

Tamás: A fotózás nem, gyerekként is egyedül természetfotóztam a lessátorban. Később, amikor elutaztunk a barátnőmmel vagy a haverokkal, engem gyakran elragadott egy-egy jó képpel kecsegtető helyzet, nekik meg várni kellett, ami néhány esemény után, érthetően, konfliktusokhoz vezetett. Ezért jobb, ha nyaraláskor nem is fényképezek.

– Az átlagembernek a fotózás jó eszköz ahhoz, hogy picit lelassuljon, egy dologra koncentráljon, pihenjen. Ti mennyire tudtok feloldódni benne?

Laci: Engem teljesen beránt, ahogy mondjuk a zene, a sport vagy talán a kertészkedés. 100 százalékosan ott vagyok benne. Bár sport meg kapálás közben azért repkednek a gondolatok, fotózás közben erre nincs lehetőség. De a jól elvégzett munka öröme az hasonló. Viszont fárasztó is, különösen azok a nagy projektfotózások, amikor több embert fotózunk végig, mondjuk az Operaháznak, hihetetlenül kimerítőek. Olyankor öt embernek kell odaadni magad, átvenni a rezgését, a problémáját.

Tamás: Épp tegnap este egy fine dining fotózáson voltam. Úgy érkeztem meg, hogy farkaséhes vagyok, és fantasztikus ételek voltak ott, polip, meg amit el tudtok képzelni, de nem tudtam enni, mert láttam, hogy akikkel dolgozom, feszültek, hogy az utolsó kis csipesszel odarakott mikrozöld is tökéletes legyen. Ezért a szünetben kimentem egy gyorsétterembe enni, hogy tudjak utána dolgozni. Tehát a munka részében nincs egy pillanat kikapcsolás sem, és ez nagyon fárasztó tud lenni. Engem az utazgatás közbeni fotózás relaxált, amikor ezt csináltam, most meg a szülőben tudok kikapcsolni.

– Ott fotózol?

Tamás: Még csak fejben. Ott most szülősgazda vagyok. ♦

SZÖVEG –
HORVÁTH PÁL filozófus

SOROZAT –
MAGYAR PÉLDAKÉPTÁR

EGY NOBEL-DÍJAS „MARSLAKÓ”

A 20. század első éveiben leendő természettudósok páratlan tehetségű nemzedéke, matematikusok, fizikusok, kémikusok sora tanult magyar földön. A kor kiváló pesti középiskoláiban és egyetemein elhivatott tanárok voltak a mestereik, idővel külhoni, főleg német egyetemeken gyarapították tudásukat, és volt, aki ezek után egy időre hazatért, mások idegenben, nagyobb tudományos lehetőségek birtokában dolgoztak tovább. Mivel többségében zsidó származásúak voltak, 1933 után, *Hitler* hatalomra jutását követően az amúgy is nagyobb kutatási lehetőségeket kínáló Amerikába mentek, ahol tudósi karrierjük kibontakozott. De ott is magyarok voltak és maradtak, egymás között magyarul beszéltek, furcsa kasztot alkottak az amerikai egyetemek és laboratóriumok világában, környezetük tréfásan földönkívülieknek, marslakóknak becézte őket.

◆ A FASORI GIMNÁZIUMTÓL AMERIKÁIG

Ilyen marslakó volt a világhírű fizikus, Wigner Jenő, vagy ahogy Amerikában ismerték, Eugen Paul Wigner is. Wigner pesti, terézvárosi zsidó kereskedő fiaként harmonikus családban látta meg a napvilágot 1902-ben. Már kisgyermekként vonzotta a természet, sokat sétált, kirándult, kamaszkori tuberkulózisából is a szabad levegő gyógyította ki. A korszak egyik legkiválóbb középiskolájában, a Fasori Evangélikus Gimnáziumban tanult, ahol vele egy időben barátja, a nála egy évvel fiatalabb Neumann János is. Kiváló tanárai voltak, különösen a matematika és a fizika érdekelte, vegyésznek, mérnöknek készült. Alighanem már a gimnáziumból vitte magával

azt a bölcsességet, amely szerint „nem a gyorsaság a legfontosabb a tudományos létben. Az elköteleződés, az érdeklődés, az akarat valamit igazán megtudni és megérteni.” A kommun idején a család fél évre Ausztriába menekült, ahol katalizáltak. Hazatérve, az érettségi után, 1920-ban iratkozott be a Műegyetemre, a vegyész karra, a következő évtől azonban a berlini műszaki főiskola növendéke volt. Lelkesen eljárt a Német Fizikai Társulat szemináriumaira is, ahol olyan tudósokkal, leendő Nobel-díjasokkal találkozott, mint Max Planck, Max von Laue, Werner Heisenberg, Wolfgang Pauli vagy éppen Albert Einstein, és itt kötött barátságot egy másik nagy magyar tehetséggel, Szilárd Leóval.

Kép: Profimedia – Red Dot

AZ ÉLET TELJES JELENTÉSE,

*minden emberi vágy együttes
értelme egy olyan rejtély, ami
meghaladja felfogóképességünket.*

Berlinben doktorált kémiából, témavezetője a polihistor kémikus-filozófus, Polányi Mihály volt. 1925-ben apja biztatására hazatért, vegyészmérnökként bőrgyárban helyezkedett el, rövidesen azonban kristálykémiai kutatásokra szóló német meghívással visszatért Berlinbe. A 20-as évek végén került át az ekkor már a kémia mellett a matematikával és fizikával is foglalkozó Wigner Tübingenbe, ahol a világhírű matematikus, David Hilbert mellett lett tanársegéd. Szabadidejében továbbképezte magát, különösen Schrödinger és Paul Dirac tudománya, a születőben lévő kvantumelmélet érdekelte. Ebben a tárgyban adta közre más írásai mellett első komoly feltűnést keltő tanulmányát, *A csoportelméleti módszer a kvantummechanikában* című munkáját, amelynek kidolgozásában egy újabb magyar, a számítástechnika, az informatika klasszikusa, Neumann János volt a segítségére.

KIBONTAKOZÓ KARRIER

Vele együtt fogadta el 1930-ban az amerikai Princeton Egyetem meghívását 1930-ban, Hitler hatalomra jutását követően pedig családjával Amerikában telepedett le. Ott már egyértelműen az elméleti és matematikai fizika kutatójaként dolgozott. Itt is nősült, ám felesége rövidesen meghalt. Húgát pedig közben kollégája, a kvantumelmélet egyik klasszikusa, az angol Paul Dirac vette feleségül. A harmincas években két évet a Wisconsin Egyetemen töltött, 1938-ban azonban visszakerült az európai és magyar tudósok fellegrájának is számító Princetonra. Itt már kifejezetten atomfizikával foglalkozott, részese volt az első békés célú atomreaktor tervezésének, kidolgozta a magreakciók elméleti modelljét, tőle származott az energiát termelő atomreaktorok vízzel való hűtésének gondolata. Közben másodsor is megnősült, feleségétől, akivel bő három évtizeden keresztül, annak haláláig élt együtt, két lánya született.

1939–40-ben más tudósokkal együtt támogatója volt az atombomba kifejlesztését szorgalmazó Manhattanterv kormányzati elfogadásának, amelynek munkálataiban dolgozott is. Ám az atombombát elrettentésre, nem bevetésre szánta, Hirosima és Nagaszaki után a katonai célú fejlesztés ellenében az atomenergia békés felhasználását szorgalmazta. A hidegháború éveiben megdöbbenéssel figyelte az atombomba atyjának tekintett Robert Oppenheimer elleni politikai boszorkányüldözést, megviselte több kolléga, így Enrico Fermi, Albert Einstein, különösen pedig a barát, Neumann János halála. A politikától a fizikusok számára is kritikus ötvenes években is igyekezett távol maradni, a magánéletben csendes, barátságos,

udvarias ember hírében állt. 1946-ban egy tennessee-i laboratóriumban vállalt igazgatói állást, ám az adminisztratív feladatok elől menekülve rövidesen visszatért Princetonba, ahol visszavonulásáig elhivatott tanárként, tudósként tanított, kutatott.

ÚJRA ITTHON

Tudósi sokoldalúságának bizonyítéka volt 1960-ban megjelent fontos tanulmánya, *A matematika meghökkenítő hatékonysága a természettudományokban*, amelyben a matematikára mint a természet megismerésének egyetemes eszközére, nyelvére hívta fel a figyelmet. Itt kifejtett meggyőződése szerint „a matematikának a természettudományok területén való hasznossága a csodával határos. Nincs rá racionális magyarázat. Mert semmiképpen sem természetes, hogy legyenek természeti törvények», és még kevésbé kézenfekvő, hogy az ember felfedezze őket. Az a tény, hogy a matematika nyelve alkalmas a fizika törvényeinek megfogalmazására, csoda, ajándék, amelyet soha nem leszünk képesek igazán megérteni vagy kiérdemelni.” Saját bevallása szerint meglepetésként érte, hogy 1963-ban neki ítelték a fizikai Nobel-díjat „az atomok és elemi részecskék elméletének alapvető szimmetriaelve kidolgozásáért”, 1972-ben pedig elnyerte az atomfizika kiválóságainak járó Albert Einstein Díjat. Bár évtizedekig idegenben élt, hazájával való kapcsolata sem szakadt meg teljesen. A tengerentúlon is magyar rokonok és kollégák, a marslakók vették körül, őrizte Terézváros és a Fásor emlékét. Utolsó hazai látogatása idején, amikor magas állami kitüntetést vehetett át, a fogadáson a zenekarral a „Ritka búza, ritka árpa, ritka rozs” kezdetű nótát is elhúzatta, és tánca is perdült. 1976-ban látogatott első ízben haza, és ezt három alkalommal megismételte a következő évtizedben. Ellátogatott a paksi atomerőműbe is, a pesti egyetem díszdoktorává fogadta, és tiszteleti tagjai közé választotta a Magyar Tudományos Akadémia. A nyolcvanas évek végén már sokat betegeskedett, komolyabb utazásokra, közszereplésekre nem vállalkozott. 1992-ben közreadta önéletrajzi visszaemlékezéseinek kötetét, amelyben tudósi életbölcességét így foglalta össze: „Az élet teljes jelentése, minden emberi vágy együttes értelme egy olyan rejtély, ami meghaladja felfogóképességünket. Amíg fiatal voltam, dühös voltam a dolgok ezen állása miatt. Mára megbékéltem vele. Még megtiszteltetésnek is tartom, hogy közöm lehet ehhez a rejtélyhez.” Wigner Jenő 1995-ben, életének kilencvenharmadik évében princetoni otthonában csendesen hunyt el. Ott temették, síremlékének a magyar állam viseli gondját. Idehaza tudományos díjat neveztek el róla, emlékét emléktáblák, utcanevek őrzik, nevét akadémiai kutatóintézeti részleg is viseli. ♦

**Magyarország
nem hagyja magát!**

Árstoppal,

benzinárstoppal,

rezsicsökkentéssel

**védekezünk a háborús
infláció ellen.**

A BÉKE

AZ EGYETLEN MEGOLDÁS.

SZÖVEG –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
VILÁG-KÉP

- ◆ A James Webb űrtávcső a valaha épített legérzékenyebb űrteleszkóp. A NASA, az Európai Űrügynökség és a Kanadai Űrügynökség közös projektje több év előkészítés után állt pályára a Földtől mintegy másfél millió kilométeres távolságban. A 2021. december 25-ei indítást követően fél év kalibrálásra volt szüksége a kutatóknak. Idén júliusra technikai komplikációktól mentesen állt üzembe az űrtávcső, az első képeket a hónap közepén mutatták be. Már a kezdeti eredmények is lenyűgözőek, az 1990 óta üzemelő elődjéhez (Hubble űrteleszkóp) képest sokkal részletgazdagabb képeket készít. Az itt látható felvételen az **Éta Carinae-köd** látható a James Webb két eszközével – a NIRCammal és a MIRI-vel – fotózva, így egyszerre láthatóak a csillagok és a háttérben levő galaxisok százai. A Földről csak a déli félgömbről megfigyelhető Éta Carinae-köd közepén a Tejútrendszer egyik legnagyobb tömegű és legfényesebb csillaga található. ◆

Kép: Profimedia–Red dot/ NASA, ESA, CSA, STScI